

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЛУЗІ ВІВЧАРСТВА В УКРАЇНІ

Беженар І. М., аспірант

ННЦ “Інститут аграрної економіки”, м. Київ

У статті розглянуто основні тенденції функціонування галузі вівчарства, зокрема динаміка поголів'я, виробництво основних видів продукції, результативні показники підприємств-виробників та реалізація. Здійснено економічну оцінку сучасних особливостей розвитку галузі.

The article reviews the main trends in the sheep breeding branch, particularly the dynamics of livestock, production of major products, efficient profitability and sales. Economic features of the sheep industry are valued.

Постановка проблеми. Вівчарство - єдина галузь тваринництва, яка одночасно постачає галузям економіки різноманітну продукцію з цілющими властивостями: дієтичну ягнятину, молоко для виготовлення делікатесних сирів та бринзи, а також незамінну сировину – вовну, овчини, смушки та шкури, вироби з яких за гігієнічними властивостями не мають аналогів по сприянню збереження здоров'я і продовження життя людини.

Водночас це найменш енерговитратна галузь, оскільки завдяки біологічним особливостям вівця споживає близько 600 видів рослин, споживає післяжнивні та післяюкісні рештки, перетворюючи їх у високоцінні продукти та сировину. За оплатою корму та кількістю одержаної продукції на одиницю витрачених кормів вівці не поступаються великій рогатій худобі, а за вовною продуктивністю переважають усі інші види тварин [1, с. 121].

Вівчарство історично було невід'ємною частиною народного господарства України. Однак складна соціально-економічна ситуація та глибокі кризові явища в сільському господарстві України не могли не позначитися на його розвитку. Починаючи з 1990 року галузь вівчарства почала занепадати, що виявляється у зниженні поголів'я і продуктивності тварин, значному зменшенні виробництва продукції.

Серед причин занепаду галузі – відміна держзамовлення на вовну та іншу вівчарську продукцію; відсутність у товаровиробників зацікавленості у веденні вівчарстві через необдуману цінову політику та збитковість галузі. Вівчарство докорінно зруйноване внаслідок відсутності ринку його продукції [2, с. 48]. Проте світова і вітчизняна практика свідчить, що об'єктивних причин для недооцінки цієї галузі не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку галузі вівчарства присвячено багато праць економістів-аграрників, зокрема: Шелест Л. С., Тараненко В. П., Петровської Т. М., Сокола О. І., Коновалова І. В., Туринського В. М. та багатьох ін. Проте недостатньо дослідженими залишаються проблеми функціонування галузі в сучасних ринкових умовах та заходи, необхідні для її відродження.

Постановка завдання. Мета статті – здійснити економічну оцінку основних тенденцій розвитку галузі вівчарства в Україні та окреслити напрями

відродження галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Занепад вівчарства в Україні протягом трансформаційного періоду в першу чергу позначився на скороченні поголів'я, яке за період 1990-2010 рр. в усіх категоріях господарств зменшилося від 7,9 млн до 1,1 млн голів, або в 7,2 рази, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах від 7,1 млн гол. до 0,3 млн гол., або в 24,3 рази із збільшенням від 0,7 млн гол до 0,8 млн гол. у господарствах населення, або на 10% (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка поголів'я овець за категоріями господарств, 1990-2010 рр.

Аналіз даних свідчить про перерозподіл поголів'я овець між категоріями господарств. Якщо у 1990 р. сільськогосподарські підприємства утримували 90,7 % поголів'я, то у 2010 р. їх частка складала 26,8%. Скорочення поголів'я призвело до зменшення обсягів виробництва вовни та баранини (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва продукції вівчарства за категоріями господарств за 1990-2010 рр.

Категорії господарств	Вид продукції, тис. т	Рік									2010 р. у % до	
		1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	1990р.	2000р.
Усі категорії господарств	баранина	45,8	39,5	17,2	16,2	14,6	15,3	17,1	17,8	21	45,85	122,09
	вовна	29,8	13,9	3,4	3,2	3,3	3,4	3,8	4,1	4,2	14,09	123,53
у т. ч. сільськогосподарські підприємства	баранина	29,3	18,1	2,3	0,9	0,6	0,8	0,9	1	1,2	4,10	52,17
	вовна	26,5	9,7	1,3	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7	2,64	53,85
фермерські господарства	баранина	-	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	-	-
	вовна	-	0,07	0,01	0,07	0,08	0,09	0,13	0,14	0,13	-	в 1,9 р.
господарства населення	баранина	16,5	21,4	14,9	15,3	14	14,5	16,2	16,8	19,8	120,00	132,89
	вовна	3,3	4,2	2,1	2,5	2,6	2,7	2,9	3,3	3,5	106,06	166,67
Частка господарств населення, %	баранина	36,0	54,2	86,6	94,4	95,9	94,8	94,7	94,4	94,3	-	-
	вовна	11,1	30,2	61,8	78,1	78,8	79,4	76,3	80,5	83,3	-	-

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Не дивлячись на суттєве скорочення обсягів виробництва продукції вівчарства за період 1990-2010 рр., у 2010 р. порівняно з 2000 р. виробництво вовни і баранини зросло відповідно на 23,5% та 22,1%. Така позитивна динаміка стала можлива завдяки збільшенню виробництва в особистих селянських господарствах.

Отже, сучасне вівчарство сконцентроване головним чином у господарствах населення, які виробляють 94,3% баранини та 83,1% вовни від загального обсягу виробництва вовни в Україні.

Це свідчить про те, що досягнення у розвитку галузі за останнє сторіччя забуті і відкинуті, а натомість організація виробництва відповідає тій, яка була властива першим вівчарям України. Якщо отримання якісної баранини є можливим, то отримати якісну вовну за умов підсобного виробництва практично нереально. Переміщення галузі у приватний сектор вказує на повну відсутність уваги до неї зі сторони держави.

Багато в чому розвиток галузі залежить від організації виробництва, яка передбачає і ефективне співвідношення всіх вікових груп у стаді. В структурі стада визначальною є частка маток і термін їх продуктивної дії, що визначає вікову структуру стада маток.

За раціональної структури стада маток використовують протягом п'яти років, отримуючи від них п'ять окотів, після чого матки досягають 7-річного віку і їх вибраковують по старості.

Стадо маток повинне складатися з п'яти вікових груп з рівною кількістю овець, тобто по 20% кожного віку. Господарства, що спеціалізуються на виробництві молодої баранини, як правило, мають маток у структурі стада 70-75%, на виробництві вовни – 40-45% [3, с. 322].

Основні відомості про рух поголів'я овець і кіз наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Рух поголів'я овець, тис. голів

Рік	Наявність на початок року	Одержано приплоду	Куплено, одержано, інші надходження	Пало, загинуло	Реалізовано на забій	Крім того, забито ягнят для одержання шкур	Продано, передано, інші вибуття	Наявність на кінець року
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Господарства усіх категорій								
2001	963,1	1000,5	125,6	91,2	1002,4	65,1	131,1	930,5
2006	872,2	1118,6	99,3	61,2	1068,5	35,7	96,4	924,7
2007	924,7	1139,6	78,1	56,1	1015,2	37,3	77,9	1033,8
2008	1033,8	1134,0	84,4	57,5	1061,6	37,4	82,0	1095,7
2009	1095,7	1200,3	83,0	50,3	1098,5	33,2	82,0	1197,0
2010	1197,0	1206,0	74,0	56,1	1270,7	49,7	83,4	1100,5
Сільськогосподарські підприємства								
2001	412,4	201,0	62,5	21,8	134,4	3,5	126,7	389,5
2006	268,8	129,2	55,4	11,8	67,7	2,3	90,6	281,0
2007	281,0	134,0	36,3	11,0	68,3	2,1	71,5	298,4
2008	298,4	135,9	33,1	11,8	79,9	4,3	73,5	298,1
2009	298,1	147,9	35,0	9,8	79,8	2,6	75,7	313,1
2010	313,1	144,6	25,0	13,2	90,3	5,3	79,0	294,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Господарства населення								
2001	550,7	1162,8	63,0	69,4	977,7	61,6	4,1	667,8
2006	603,4	1020,0	43,5	49,3	940,5	33,4	5,1	643,7
2007	643,7	1034,6	41,4	45,0	904,1	35,2	5,5	735,4
2008	735,4	1070	51,9	45,7	981,0	33	7,9	797,6
2009	797,6	1111,7	47,85	44,3	998,2	30,8	5,8	883,9
2010	883,9	1142,8	48,85	43,8	1182,0	44,1	4,1	805,7

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Аналіз свідчить, що частка маток у стаді овець у 2010 р. у сільськогосподарських підприємствах становила 62,8%, у господарствах населення – 75,3% при відповідних значеннях у 1990 р. – 39,2% та 60,0%. Тобто можна стверджувати, що суспільний сектор у 1990 р. спеціалізувався на виробництві вовни, в той час як приватний – на виробництві баранини. Сучасна структура стада свідчить про перехід на м'ясну спеціалізацію господарств, проте із-за її деформованості цей аспект потребує більш детального дослідження. Помітні досить відмінні тенденції у різних категоріях господарств.

Так відсоток виходу ягнят від вівцематок у сільськогосподарських підприємствах становить 7,8%, у господарствах населення 188,3%. Вибраковка відповідно становить 18,7% та 57%. Однак, крім вибраківки, сільськогосподарські підприємства значну частину (16,4%) тварин реалізовували у 2010 р. за іншими каналами. В кінці року спостерігаємо скорочення поголів'я в усіх категоріях господарств. Отже, сучасний рух поголів'я тварин спрямований не на відродження галузі, а на її подальший занепад.

Економічну ефективність виробництва вовни і баранини у сільськогосподарських підприємствах характеризують дані табл. 3.

Таблиця 3

Показники економічної ефективності виробництва вовни і баранини у сільськогосподарських підприємствах

Показники	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Виробництво баранини, тис. т	496,6	589,3	689,4	794,0	894,2	953,5
Валове виробництво вовни, тис. т	3,2	3,3	3,4	3,8	4,1	4,2
Середньорічний настриг вовни, кг	2,6	2,5	2,6	2,7	2,8	2,3
Середня собівартість виробництва 1 ц природу, грн	799,9	931,4	1089,8	1252,5	1457,3	695,5
Середня собівартість виробництва 1 ц вовни, грн	1702,2	1591,9	1877,4	1655,9	1700,4	1978,0
Середня ціна реалізації 1 ц баранини, грн	543,0	611,5	584,9	771,6	998,8	1090,1
Середня ціна реалізації 1 ц вовни, грн	444,1	373,4	364,4	472,7	346,5	393,4
Рівень рентабельності виробництва баранини і (+), збитковості (-)	-32,1	-34,3	-46,3	-38,4	-31,5	-29,5
Рівень рентабельності виробництва вовни і (+), збитковості (-)	-72,8	-78,1	-80,6	-74,7	-79,4	-82,2

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Аналіз показників таблиці засвідчує негативні аспекти результативності діяльності сільськогосподарських підприємств-виробників продукції вівчарства. Закупівельна ціна на баранину і вовну не покриває витрати на їх виробництво. Звідси і хронічна збитковість виробництва, рівень якої по баранині склав у 2010 р. – 29,5%, по вовні – 82,2%. Зауважимо, що збитковим виробництво баранини та вовни було у всіх організаційно-правових формах господарювання: господарських товариствах, приватних товариствах, сільськогосподарських кооперативах, інших підприємствах (включаючи міжгоспи), недержавних підприємствах, державних підприємствах, сільськогосподарських підприємствах. Хронічний рівень збитковості, як правило, призводить до поступового занепаду, а потім і до зникнення галузі. На жаль, але про це попереджають закони ринкової економіки.

Середньорічний настриг вовни від однієї вівці зменшився з 3,4 кг у 1990 р. до 2,3 кг у 2010 р. (на 1,1 кг, або 32,4%), що можна пояснити поганими умовами утримання, неналежним раціоном годівлі, несвоєчасною стрижкою. Зниження продуктивності по настригу вовни свідчить про неконкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Щодо валового виробництва вовни, то можна помітити суттєвий занепад, адже воно зменшилося з 29,8 тис. т у 1990 р. до 4,2 тис. т у 2010 р., або у 7 раз.

Аналіз результативних показників виробництва вовни дає вичерпну відповідь на питання чому українські переробні підприємства закуповують вовну за кордоном, а споживачі купують імпортовані готові вироби з вовни. На виправлення такої ситуації державою була розроблена “Програма розвитку та державної підтримки вівчарства на 2003 -2010 роки” (постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 № 1760), проте, на жаль, задекларовані заходи по відродженню галузі не були реалізовані, швидше за все, через обмеженість бюджетних коштів.

Структура реалізації вовни сільськогосподарськими підприємствами зображено на рис. 2.

Аналіз свідчить, що реалізація вовни у 2010 р. у порівнянні з 2000 р. зменшилась на 672,3 т, або у 2,3 разу. Зниження обсягів реалізації відбулося за рахунок зниження обсягів виробництва. Структура реалізації вовни за каналами суттєво змінилась. Якщо у 2000 р. найбільшу частину вовни реалізували на ринку (59,6%), переробним підприємствам (15,1%), за іншими каналами реалізації (9,5%), то у 2010 р. найбільше реалізовано переробним підприємствам (46,9%) і за іншими каналами реалізації(42,9%), на ринку лише (9,4%). До категорії “за іншими напрямками” відноситься продукція, продана безпосередньо підприємствам торгівлі та громадського харчування, іншим підприємствам та організаціям, комерційним структурам, зарубіжним країнам, включаючи країни СНД, за валюту (в перерахунку по діючому курсу національної грошової одиниці на момент реалізації продукції), через біржі й аукціони тощо.

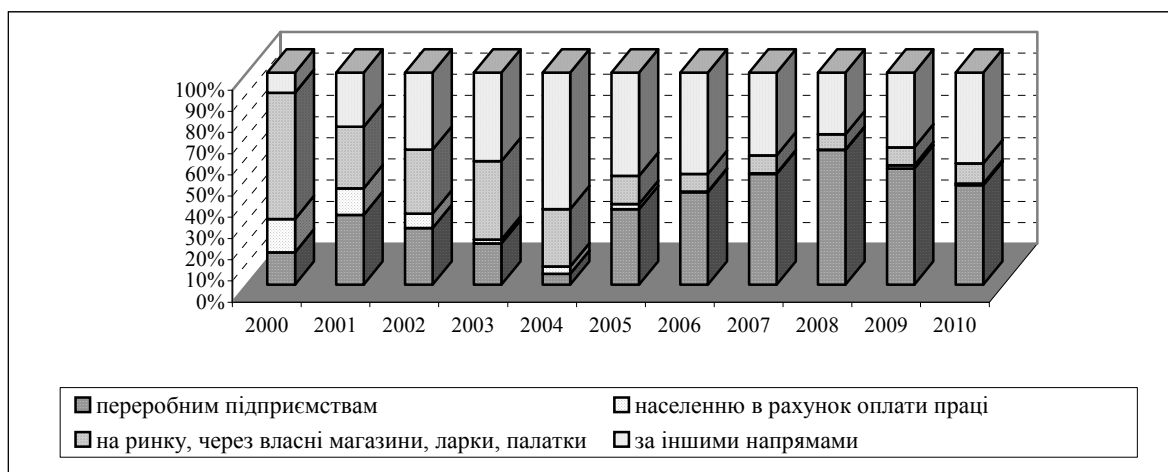

Рис. 2. Структура реалізації вовни сільськогосподарськими підприємствами за різними каналами, 2000-2010 рр.

Збільшення частки реалізації за цим напрямом свідчить про недорозвиненість інфраструктури ринку, що змушує виробників здійснювати пошук більш вигідних партнерів, а не реалізовувати продукцію одразу ж на переробку. Структуру реалізації баранини зображено на рис. 3.

Аналіз свідчить, що реалізація баранини у 2010 р. у порівнянні з 2000 р. зменшилася у 2 рази. Зниження обсягів реалізації відбулося за рахунок зниження обсягів виробництва. Структура реалізації за каналами суттєво змінилася. Якщо у 2000 р. найбільшу частину вовни реалізували населенню в рахунок оплати праці (60,1%), на ринку (29,3%), за іншими каналами реалізації (8,2%), переробним підприємствам (2,3%), то у 2010 р. найбільше реалізовано за іншими каналами реалізації (46,6%), обсяг реалізації на ринку значно збільшився і становив у 2010р. 40,32% від усієї реалізації, що на 11% більше, ніж у 2000 році і переробним підприємствам лише 2,9%.

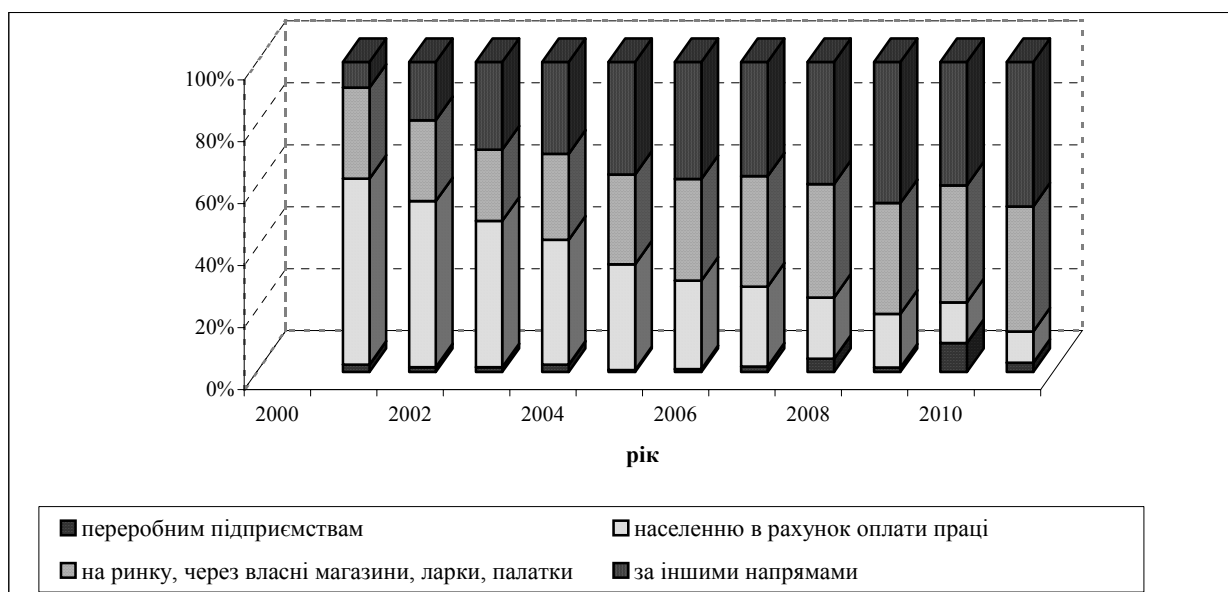
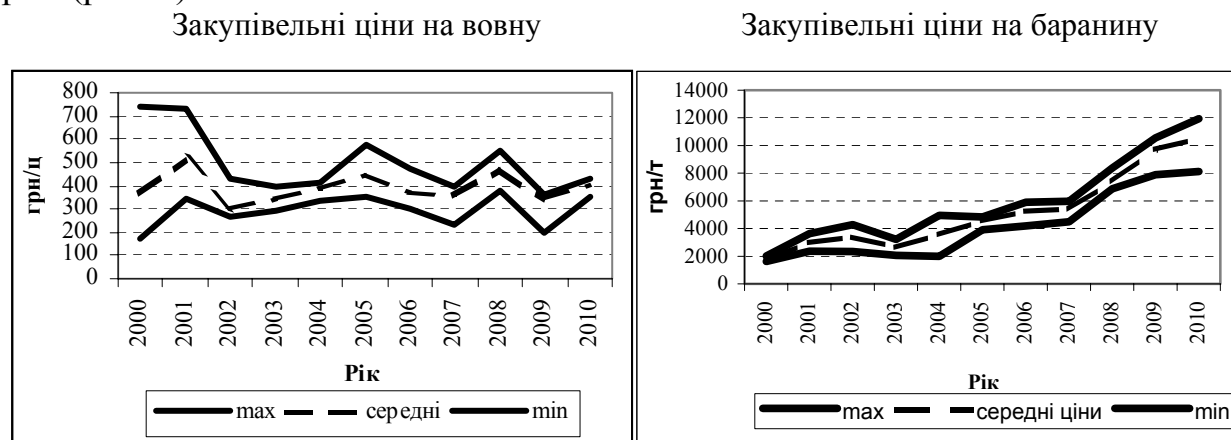

Рис. 3. Структура реалізації баранини сільськогосподарськими підприємствами за різними каналами, 2000-2010 рр.

Динаміка закупівельних цін на вовну свідчить про зменшення розмаху цін в останні роки в розрізі каналів реалізації, на відміну від цін на баранину, яка відрізняється залежно від каналу. Закупівельні ціни на вовну мають циклічний характер, на баранину - за останні 10 років ціна поступово зростає в 6 раз. (рис. 4).

Пояснення до графіка. Верхня пряма відображає найвищі ціни реалізації в розрізі каналів, нижня – найнижчі.

Рис. 4. Динаміка закупівельних цін на вовну та баранину

Висновки. Вівчарство є традиційною галуззю сільськогосподарського виробництва в Україні, перспективи розвитку якої визначаються історичними, ґрунтово-кліматичними та соціально-економічними умовами господарства країни. Проте криза в аграрному секторі не минула і вівчарства, незважаючи на різноманіття продукції, яку виробляє галузь. Результати дослідження засвідчують, що наявні тенденції функціонування галузі вівчарства знаходяться й далі у критичному стані, що потребує здійснення низки організаційно-економічних заходів для її відродження. Оскільки вівчарство – винятково важлива галузь тваринництва, що забезпечує продуктами і незамінною сировиною, то її відродження має особливе значення.

Відродження вівчарства неможливе без державної підтримки (у вигляді дотацій за поголів'я і приріст вівцематок і ярок старше 1 року), без удосконалення управління та організації виробництва у підприємствах, виробниках вівчарської продукції. Організаційна перебудова галузі повинна базуватися на основі створення нових виробничих колективних формувань, а також індивідуальних фермерських, підсобних та особистих господарств. Основним виробником продукції вівчарства на перспективу мають бути сільськогосподарські підприємства, оскільки відновлення колишнього виробничого потенціалу галузі поки що не під силу фермерським, підсобним та особистим господарствам. Збільшення обсягів виробництва вовни та баранини можливе через дотримання науково-обґрунтованих норм годівлі (зимою повинні згодувуватись високопоживні корми, потрібно підвищити рівень і якість кормових раціонів та переглянути структуру їх у стійловий період), через створення культурних пасовищ для овець, поліпшення умов утримання, особливо у стійловий період, та правильне розміщення і використання порід овець стосовно окремих зон і регіонів країни, завдяки вдосконаленню існуючих порід (що передбачає збільшення вовнової продуктивності поголів'я), виведенню

нових порід (селекцію їх на багатоплідність, високу оплату корму міцність) типів з м'ясною продуктивністю, що переважає у світі, а також організації і вирощуванню високоякісного молодняку для ремонту стада і для виробництва делікатесної продукції – ягнятини. Завдяки збільшенню виробництва баранини Україна може стати експортером даного виду вівчарської продукції і отримувати значні грошові надходження.

Література:

- 1.Вороненко В. І. Наукові основи сталого розвитку вівчарства / В. І. Вороненко // Вісник аграрної науки. – 2006. - № 3-4. – С. 121-123.
- 2.Петровська Т. М. Динаміка виробництва та реалізації продукції вівчарства / Т. М. Петровська // Економіка АПК. – 2006. - № 4. – С. 48-53.
- 3.Мороз В.А. Овцеводство и козоводство: Учебник. – Ставрополь: Изд-во СтГАУ «АГРУС», 2005. – 496 с.
- 4.Електронний ресурс – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 5.Тваринництво України (статистичний щорічник). – К. : Держкомстат, 2011. – 205 с.

УДК: 336.225.531

ОСОБЛИВОСТІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗРАХУНКУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

***Безкровний О.В., к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія***

Досліджено сутність економічної категорії «податкове навантаження». Охарактеризовано методичні підходи до обчислення рівня податкового тиску на конкретного платника. Обґрунтовано доцільність розрахунку податкового навантаження на сільськогосподарське підприємство. Визначено спосіб впливу рівня податкового навантаження на фінансові результати діяльності в галузі сільського господарства.

Investigational essence of economic category «tax loading». The methodical going is described near the calculation of level of tax pressure on a concrete payer. Grounded expedience of calculation of the tax loading on an agricultural enterprise. Certainly a method of influence of level of the tax loading is on the financial results of activity in industry of agriculture.

Постановка проблеми. Регулювання і оптимізація податкового навантаження є вкрай актуальним питанням для економіки України на сучасному етапі розвитку, адже показник податкового навантаження є основним критерієм ефективності системи оподаткування країни. Надмірне податкове навантаження в Україні негативно впливає на економіку країни, спричиняючи її значну тінізацію. Податковий тягар розподілено між платниками податків дуже нерівномірно, хиби стягування податків в Україні є вкрай високими, а це негативно позначається на діловій активності ринкових агентів і формує атмосферу недовіри громадян до фінансових інститутів. Зниження податкового навантаження є необхідною умовою виходу України з економічної кри-